

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΤΕ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ (Μάρτιος 2008)

Συγγραφέας: ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗΣ

1. Η λειτουργία του ΣΤΕ και η σχέση του με την εξουσία

Ο θεσμός του Συμβουλίου της Επικρατείας ως Ανωτάτου Διοικητικού Δικαστηρίου προβλεπόταν από το 1838 αλλά τελικά η ίδρυσή του επιτεύχθηκε με το Σύνταγμα του 1927 (άρθρο 102 του Συντάγματος και ιδρυτικός νόμος 3713 του 1928), ενώ η λειτουργία του άρχισε την άνοιξη του 1929[1].

Το ΣΤΕ μέχρι το 1940 είχε δύο Τμήματα και κυρίως ασχολείτο στο ένα Τμήμα με σχέσεις Δημοσίου και υπαλλήλων του (προαγωγές, μεταθέσεις, απολύσεις κ.ά.), στο δε άλλο με τις λοιπές αμφισβητήσιμες πράξεις της Διοίκησης (αιτήσεις ακυρώσεως) σε κάθε τομέα του Δημοσίου[2]. Μετά την ψήφιση του Συντάγματος του 1952, βάσει των άρθρων 83 και 84 και το ν.δ. 3830 του 1958, ιδρύθηκε και τρίτο Τμήμα στο οποίο ανήκαν πλέον μια σειρά «αιτήσεων ακυρώσεως». Η Ολομέλεια εξέταζε τις περισσότερες περιπτώσεις αιτήσεων ακυρώσεως, το Πρώτο Τμήμα τη νομιμότητα των Κανονικών Διαταγμάτων (Βασιλικά Διατάγματα κυρίως), που διαμόρφωναν και προωθούσαν τα διάφορα Υπουργεία για υπογραφή στον Ανώτατο Άρχοντα, και τέλος το Δεύτερο Τμήμα τις αιτήσεις αναιρέσεως αποφάσεων διοικητικών δικαστηρίων και τις αιτήσεις ακυρώσεως σε υποθέσεις Δήμων και Κοινοτήτων[3].

Στην πρώτη φάση λειτουργίας του (1929-1935) το ΣΤΕ λειτούργησε άψογα υπό την ηγεσία του διακεκριμένου νομικού *Κ. Ρακτιβάν*. Στο διάστημα από την επαναφορά της βασιλείας (1935) έως το 1952, το ΣΤΕ ήταν μάλλον δέσμιο των αντιδημοκρατικών καταστάσεων εκείνης της περιόδου, αν και θα πρέπει να τονιστούν κάποιες αποφάσεις του, οι οποίες χαρακτηρίστηκαν αργότερα ως «στιγμαί εξάρσεως του ΣΤΕ», όπως εκείνες του 1949 που θεωρούσαν τους Αναγκαστικούς Νόμους (περιόδου δικτατορίας Μεταξά, γερμανικής Κατοχής, εμφυλίου πολέμου) ανίσχυρους

σε περιόδους με συνταγματικό καθεστώς[4], αποφάσεις που βέβαια δεν εφαρμόστηκαν ποτέ από την Εκτελεστική Εξουσία!

Στην επόμενη περίοδο, μέχρι τη Μεταπολίτευση, το ΣτΕ λειτούργησε μάλλον ως θεσμός σε πορεία εξαρτημένη με την εκάστοτε κυβερνητική πολιτική, χωρίς να μπορεί να αναφερθεί στιγμή έξαρσης της νομικής αντίστασης στη γενικά αυθαιρετούσα εκτελεστική Εξουσία, όπως εκείνων του 1949. Στη συνέχεια, τα τμήματα έγιναν τέσσερα και αργότερα πέντε, και μόλις το 1991 αναδιάρθρωθηκε το Ε' Τμήμα, που είχε ιδρυθεί ήδη από το 1977[5], με αρμοδιότητες τα θέματα Πολεοδομίας και Περιβάλλοντος[6]. Με την αναδιάρθρωση αυτή τοποθετήθηκε ως πρώτος Πρόεδρος του ο *Μιχαήλ Δεκλερής*, υπό την ηγεσία του οποίου συγκροτήθηκε μια μαχητική ομάδα δικαστών και διαμορφώθηκε μια πλούσια νομολογία και μια έντονη και σαφής κατεύθυνση προστασίας του αστικού και του φυσικού περιβάλλοντος. Η δραστηριότητα αυτή του ΣτΕ δεν ήταν κεραυνός εν αιθρία. ήταν συνέπεια της αύξησης των περιβαλλοντικών προβλημάτων και της πίεσης που δημιουργούσαν αυτά, με αποτέλεσμα και την αναμόρφωση του Ε' Τμήματος με αντικείμενο αυτά ακριβώς τα προβλήματα. Έτσι, δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι σε απολογισμό του 2001 του ΣτΕ αναφέρεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό απόρριψης σχεδίων Προεδρικών Διαταγμάτων το έχει το ΥΠΕΧΩΔΕ[7]. Από τα 57 σχέδια Προεδρικών Διαταγμάτων που ακυρώθηκαν το 2001, τα 44 ήταν του ΥΠΕΧΩΔΕ, για να μην αναφερθούμε στον περίφημο νόμο 880/79 περί μεταφοράς Συντελεστή Δόμησης, ο οποίος ακυρωνόταν συνεχώς από το ΣτΕ[8], ενώ το ΥΠΕΧΩΔΕ υπέβαλλε εκ νέου «αναμορφωμένο» νομοσχέδιο που δημοσιεύθηκε ως νέος νόμος 2300/1995, με τα ίδια προβλήματα, στα μέτρα πάντα των κατασκευαστών για τα οποία τον ακύρωσε και αυτόν το ΣτΕ[9]. Σήμερα ισχύει και τρίτος νόμος, ο 3044/2002[10], ο οποίος έχει και αυτός τα προβλήματά του.

Αυτό βέβαια είχε ως αποτέλεσμα την μήνι συγκεκριμένων κύκλων, οι οποίοι προσπάθησαν πριν από την Αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001 να διαβάλουν το ΣτΕ ως δήθεν «τροχοπέδη της ανάπτυξης και των επενδύσεων», και ότι είχε τάχα «εκφύγει του σκοπού του», διότι τελικά «ασκούσε πολεοδομική και περιβαλλοντική πολιτική, υποκαθιστώντας την Κυβέρνηση» κ.ά.[11], πετυχαίνοντας εν μέρει το σκοπό τους με την σχεδόν απόλυτη συναίνεση των δύο μεγάλων Κομμάτων εξουσίας στην ψήφιση των αναθεωρήσεων στα άρθρα του Συντάγματος[12] και κυρίως τους συμπλέοντες εισηγητές στη μάχη αυτή, από το ΠΑΣΟΚ τον τότε Υπουργό Δικαιοσύνης

Ευάγγελο Βενιζέλο και από τη ΝΔ τον τότε βουλευτή -αλλά πρωτοκλασάτο στέλεχος της και μετέπειτα Υπουργό Δημόσιας Διοίκησης- Προκόπη Παυλόπουλο.

Η πολεμική αυτή δεν ήταν κάτι το νεοφανές, και η αποδυνάμωση του ΣΤΕ είχε αρχίσει από παλιότερα. Η εξουσία, δημιούργημα της οποίας ήταν και το ΣΤΕ, έδινε με το ένα χέρι όσα ήταν υποχρεωμένα να δώσει όταν ήταν στην προοδευτική φάση της ελληνικής αστικής τάξης[13], αλλά και αποδυνάμωνε το θεσμό, όποτε είχε τη δυνατότητα ή την ανάγκη περιφρούρησης του καθεστώτος. Το θετικό που έδωσε ήταν η Συνταγματική Διάταξη στο Σύνταγμα του 1975[14] που καθιστούσε υποχρεωτικές τις αποφάσεις του για τη Διοίκηση, από την άλλη μεριά όμως η προσπάθεια ελέγχου του θεσμού έγινε απροκάλυπτα και... αντισυνταγματικά[15], και αυτό αφορούσε την κυβερνητική επέμβαση στην εκλογή του Προέδρου και των Αντιπροέδρων του[16], όπως άλλωστε και στην ιεραρχία της λοιπής τακτικής δικαιοσύνης, αντίθετα με την Αρχή της Διάκρισης των Εξουσιών[17] που τυπικά τουλάχιστον ισχύει και στα ελληνικά Συντάγματα[18]. Η τακτική αυτή παγιωποιήθηκε στο Σύνταγμα του 1975[19] και κυρίως στην αναθεώρησή του το έτος 2001[20].

Το κακό είναι ότι τυπικά μεν η κυβερνητική παρέμβαση αφορά μόνο τον Πρόεδρο και τους Αντιπροέδρους, όμως οίκοθεν νοείται ότι η παρέμβαση αυτή «μεταβιβάζεται» και διαχέεται σε όλο το δυναμικό του ΣΤΕ μέσω των επικεφαλής και των σχέσεων εξάρτησης μέσα στην ιεραρχία. Επιπροσθέτως, πρέπει να σημειωθεί ότι η εκάστοτε κυβερνητική παρέμβαση δεν περιορίζεται μόνο στις έμμεσες πιέσεις που μπορούν να ασκήσουν ο Πρόεδρος και ο Αντιπρόεδρος, αλλά και πιο άμεσα, οι δυνατότητες που έχουν στη σύνθεση των Τμημάτων, στον ορισμό αλλά και την αλλαγή Εισηγητών στις υποθέσεις (που προφανώς εν πολλοίς προδικάζουν και την κατεύθυνση των Αποφάσεων σε κρίσιμα θέματα), του δικαιώματος να επαναφέρουν σε ψηφοφορία ένα θέμα για το οποίο αποφασίστηκε διαφορετικά από ό,τι θα ήθελαν κ.ά.[21].

2. Οι πρώτες πολεοδομικές παρεμβάσεις

Για την Ιστορία θα πρέπει να αναφερθεί η Απόφαση του ΣτΕ, η οποία κατήργησε το Βασιλικό Διάταγμα «περί καθορισμού περιμετρικών κ.λπ. γραμμών των σχεδίων ρυμοτομίας εις το Λεκανοπέδιον Αθηνών», της γνωστής ως «κυανής γραμμής»[\[22\]](#). Το Διάταγμα[\[23\]](#) διαμορφώθηκε από τον τότε επικεφαλής της Διεύθυνσης Οικισμού του Υπουργείου Δημοσίων Έργων *Προκόπη Βασιλειάδη*[\[24\]](#), και προέβλεπε όρια στην επέκταση των σχεδίων πόλεων στο Λεκανοπέδιο. Για το σκοπό αυτό, είχε χαραχτεί μια «κυανή γραμμή» γύρω από τις τότε οικοδομημένες περιοχές πέραν της οποίας σε καμία περίπτωση τότε και στο μέλλον δεν θα επιτρεπόταν η επέκταση του σχεδίου πόλης, εξασφαλίζοντας έτσι εκτεταμένες αδόμητες εκτάσεις μέσα στην πόλη (βοσκότοποι, γεωργική γή, χέρσα, λόφοι, δασικές εκτάσεις κ.ά.). Το Διάταγμα αυτό, παρ' όλο που ήταν βέβαιο ότι ήταν εκτός πολιτικής γραμμής των τότε κυβερνήσεων, είχε εκδοθεί με πίεση του Βασιλειάδη προς τον τότε πρωθυπουργό και προσωπικό του φίλο *Κωνσταντίνο Καραμανλή*[\[25\]](#), κατ' επιταγήν του νόμου 3275/1955 «περί απαγορεύσεως επεκτάσεως σχεδίων ρυμοτομίας εις το Λεκανοπέδιον Αθηνών και περί όρων δομήσεως εν αυτώ»[\[26\]](#). Δεν είναι βέβαιο φυσικά ότι θα μπορούσε να διατηρήσει και στην πράξη την ισχύ του μέσα στην πολιτική της ανοχής και στη συνέχεια της νομιμοποίησης των αυθαιρέτων. Όμως έστω και αν εν μέρει εφαρμοζόταν, θα είχε αρκετά ευεργετικά αποτελέσματα στο Λεκανοπέδιο.

Το Βασιλικό Διάταγμα προσυπέγραφε ο τότε Υφυπουργός Οικισμού *Τ. Τριανταφυλλάκος*, ενώ Υπουργός Δημοσίων Έργων ήταν ο *Γεώργιος Ράλλης*[\[27\]](#). Η «τριάδα» Καραμανλή-Ράλλη-Βασιλειάδη δρούσε σε πολλά πολεοδομικά θέματα άλλοτε θετικά, όπως το παραπάνω, ή όπως τα έργα της Ακρόπολης του Πικιώνη και τα σχέδια για το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθηνών, την ανάπτυξη του τουρισμού με την οικοδόμηση των «Ξενία», αλλά και άλλοτε αρνητικά, όπως ο Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός -ΓΟΚ- του 1955, η οικοδόμηση των ξενοδοχείων «Χίλτον» και «Μον Παρνές» κ.ά.[\[28\]](#).

Κατά του διατάγματος αυτού προσέφυγε ο «Οικοδομικός Συνεταιρισμός των εν Φιλοθέη Υπαλλήλων της Εθνικής Τραπέζης», ο οποίος είχε και στο παρελθόν προσπαθήσει να εντάξει στο Σχέδιο Πόλης νέα οικόπεδα, αλλά το Υπουργείο είχε αρνηθεί την ένταξη «... επί τω λόγω ότι υφίστανται εντός του εγκεκριμένου σχεδίου Φιλοθέης οικόπεδα ανοικοδόμητα, προσέτι δε διότι η αιτηθείσα έκταση καταλαμβάνει σημαντικόν και χαρακτηριστικόν λόφον του Λεκανοπεδίου Αθηνών, όστις δέον να παραμείνει ελεύθερος δομήσεως...»[\[29\]](#). Το διάταγμα ακυρώθηκε από το ΣτΕ για τυπικούς λόγους. επειδή το «Συμβούλιον Οικισμού» δεν υφίστατο νομίμως

μετά από τις διαδοχικές μεταφορές των σχετικών αρμοδιοτήτων από το Υπουργείο Δημοσίων Έργων στο Υπουργείο Ανοικοδομήσεως το 1949, το οποίο συγχωνεύθηκε στο Υπουργείο Κοινωνικής Προνοίας το 1951 και στη συνέχεια επανήλθε στο Υπουργείο Δημοσίων Έργων το 1953. Σημειώνεται ακόμη ότι ο νόμος προέβλεπε την «άπαξ έκδοση β.δ.»[\[30\]](#). Έτσι για να επανέλθει η Διοίκηση έπρεπε να εκδώσει νέο νόμο, πράγμα το οποίο δεν έγινε.

Ο εν θέματι συνεταιρισμός είχε και στο παρελθόν ακυρώσει παρόμοιο διάταγμα[\[31\]](#) για το ίδιο θέμα. Η περιοχή τελικά εντάχθηκε στο Σχέδιο, και στη συνέχεια ξέσπασε το σκάνδαλο με τα έξι «βραχώδη οικόπεδα», τα οποία είχε αγοράσει στην επίμαχη περιοχή ο τότε πρωθυπουργός *Κ. Καραμανλής* σε ιδιαίτερα χαμηλές τιμές. Αργότερα, τα μισά οικόπεδα πωλήθηκαν και τα υπόλοιπα δωρήθηκαν στο Ίδρυμα Καραμανλή, όπου και οικοδομήθηκε το κτήριο του Ιδρύματος. Δικηγόρος του Συνεταιρισμού ήταν ο τεχνοκριτικός *Άγγελος Προκοπίου*, ο οποίος εκλέχτηκε καθηγητής της Ιστορίας της Τέχνης στο Ε.Μ. Πολυτεχνείο το 1958. Στις σχετικές συνεδριάσεις του ΣΤΕ προήδρευε ο Αντιπρόεδρος του *Χαρίλαος Μητρέλιας*, πρόεδρος αργότερα της Επιτροπής που συνέταξε το σχέδιο Συντάγματος του 1973, γνωστού ως «Συντάγματος Μητρέλια»[\[32\]](#).

Για την ιστορία θα πρέπει να σημειωθεί ότι νεότερες έρευνες αλλά και τελευταίες αποφάσεις δικαστηρίων θεωρούν την περιοχή αυτή «δημόσια και αναδασωτέα»[\[33\]](#).

3. Η νομολογία του Ε' Τμήματος, μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα

Το Ε' Τμήμα, με τις νέες αρμοδιότητές του από το 1991 εξέδωσε, όπως αναφέρθηκε, σειρά αποφάσεων, πολλές από τις οποίες αφορούν σημαντικά θέματα της πολεοδομίας -κυρίως της Αθήνας- και του φυσικού περιβάλλοντος[\[34\]](#). Πολλές από αυτές έχουν μείνει στην ιστορία της νομολογίας για την ευρύτητα και τη μακροχρόνια προοπτική στην οποία αναφέρονται. Υπάρχουν όμως και άλλες, οι οποίες είναι καταφανώς αποτέλεσμα πολιτικών πιέσεων των εκάστοτε κυβερνήσεων, κάτι

που δεν ομολογείται βέβαια ευθέως, αλλά είτε συνάγεται από τη «σύνθεση των γεγονότων»[\[35\]](#) είτε αποκαλύπτεται από τυχαίο αλλά μη διαψευσθέν δημοσίευμα (άσχετο, που αφορούσε την αιολική ενέργεια), όπου επεσήμαναν καθυστέρηση των επενδύσεων λόγω προσφυγών περιβαλλοντικών συλλόγων και φορέων, και ούτε λίγο ούτε πολύ απαιτούσαν οι «ειδικοί» στον κλάδο αυτό «...παρέμβαση σε υψηλότατο κυβερνητικό επίπεδο για μια συνεννόηση με το ΣΤΕ, ανάλογη αυτής που έγινε για τα ολυμπιακά έργα...»[\[36\]](#).

Το Ε' Τμήμα από την αρχή όχι μόνο στελεχώθηκε με Συμβούλους οι οποίοι είχαν ή στην πορεία απέκτησαν ειδικότητα σε πολεοδομικά και περιβαλλοντικά θέματα, αλλά και, όπως είναι γνωστό, ακολούθησαν μια διαδικασία εσωτερικής αυτομόρφωσης με σεμινάρια, συγκέντρωση υλικού και δημιουργία βιβλιοθήκης, καθώς και με σειρά συνεργασιών με αρμόδιους στο θέμα καθηγητές ΑΕΙ ή άλλους επιστήμονες τόσο γενικά όσο και ειδικά για συγκεκριμένα θέματα. Έτσι, τελικά, στα δεκαπέντε χρόνια λειτουργίας του διαμόρφωσε ουσιαστικά «Σχολή» σε νομικές απόψεις και κατεύθυνση πολιτικής προστασίας του πολεοδομικού και φυσικού περιβάλλοντος. Ας δούμε μερικές από αυτές:

Γενικότερα θεμελιώδη θέματα

«Άπαξ δάσος, πάντα δάσος». Η ιστορική πλέον ρήση του *Μ. Δεκλερής*, η οποία ανέτρεψε τα σχέδια σειράς Υπουργών Γεωργίας διαφόρων κυβερνήσεων για αποχαρακτηρισμούς δασικών εκτάσεων, αλλά και του ΥΠΕΧΩΔΕ για επεκτάσεις σχεδίου πόλης σε δασικές εκτάσεις, έστω και κατεστραμμένες από εμπρησμούς ή και αποψιλώσεις[\[37\]](#).

Οι πολεοδομικοί νόμοι θεσπίζονται για το όφελος των πολιτών και όχι των ιδιωτικών συμφερόντων. Πρόκειται για μνημειώδη -αν και αυτονόητη!!- θέση που περιλαμβάνεται σε απόρριψη σχεδίου π.δ. του ΥΠΕΧΩΔΕ, το οποίο αφορούσε σε κατάργηση οδού με σκοπό να ενοποιηθούν οικόπεδα του γνωστού επιχειρηματία της Λεωφόρου Κηφισίας *Μπάμπη Βωβού*, ώστε να επεκταθεί η ευνοϊκή χρήση και ο

αυξημένος Συντελεστής Δόμησης στο σύνολο της ιδιοκτησίας του επιχειρηματία. Η ρύθμιση αυτή είχε εγκριθεί, μετά από πολλές περιπέτειες, από το Δημοτικό Συμβούλιο του Αμαρουσίου και το ΚΣΧΟΠ[38], αλλά απερρίφθη από το ΣΤΕ κατά την επεξεργασία του αντίστοιχου σχεδίου π.δ. Η σχετική φράση είναι: «...διότι η κατάργησις κοινοχρήστου χώρου πρέπει να υπαγορεύεται αποκλειστικώς εκ πολεοδομικών λόγων και όχι να αποβλέπει εις την εξυπηρέτησιν ιδιωτικών συμφερόντων...»[39].

Περί της μη επί τα χείρω μεταβολής (ακύρωση νόμων που χειροτερεύουν το πολεοδομικό περιβάλλον). Ο «Θεμελειώδης Κανών», όπως το ίδιο το ΣΤΕ ονομάζει, διατυπώθηκε στην Ολομέλεια[40] και πηγάζει από το άρθρο 24 του Συντάγματος. Από τότε, σ' αυτή εδράζονται πολλές αποφάσεις του ΣΤΕ[41].

Περί της μη περαιτέρω επέκτασης της Αθήνας. Στηριζόμενο στον παραπάνω Θεμελειώδη Κανόνα και στο Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας[42], ερμήνευσε σχετικές διατάξεις του ως μη επιτρέπουσες πλέον την παραπέρα επέκταση είτε κατ' έκτασιν είτε καθ' ύψος της Αθήνας, και, με βάση αυτήν την ερμηνεία, εξέδωσε πολλές απορριπτικές αποφάσεις σε υποθέσεις όπου επιχειρείτο τέτοια μεταβολή[43].

Περί της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Σε σειρά αποφάσεων έχει παρέμβει το ΣΤΕ στο θέμα αυτό. Πέραν των συνήθων θεμάτων[44] αναφέρεται και η σωστή ερμηνεία που παγίως δίνει στο άρθρο 4 του ΓΟΚ 2000[45]. Το άρθρο αυτό ορίζει ότι «...θεσπίζονται ειδικοί όροι και περιορισμοί δόμησης...» και, προφανώς, αυτοί οι όροι είναι προς την κατεύθυνση της περισσότερης προστασίας του μνημείου. Ο νέος αρχαιολογικός νόμος, για αποφυγή κάθε παρεξήγησης, το τονίζει από την αρχή «...για την προστασία των ακινήτων μνημείων είναι δυνατόν... να επιβάλλονται περιορισμοί... καθώς και στους όρους δόμησης κατά παρέκκλιση από κάθε άλλη διάταξη...»[46]. Όμως το ΥΠΕΧΩΔΕ «ερμήνευσε» αυτό το άρθρο ως απόλυτη ελευθερία που φθάνει μέχρι την ολοκληρωτική κατεδάφιση του εσωτερικού του κτηρίου και τη διατήρηση μόνο των όψεων[47]. Την ερμηνεία αυτή την έχει απορρίψει σε πολλές αποφάσεις του το ΣΤΕ[48].

Ειδικότερα θέματα

Κτήμα Θων στους Αμπελοκήπους. Για τη γνωστή αυτή υπόθεση, μετά από διάφορες μεθοδεύσεις τόσο του ΥΠΕΧΩΔΕ όσο και του Δήμου Αθηναίων, τελικά ο επιχειρηματίας *Μπάμπης Βωβός* έκτισε τα κτήρια στον εν θέματι χώρο, πλην όμως το ΣτΕ -αν και με πολύ καθυστέρηση- ακύρωσε το π.δ. που μετέβαλε το ρυμοτομικό σχέδιο στα μέτρα του επιχειρηματία[49]. Τώρα, τα οικοδομημένα κτήρια είναι αυθαίρετα και υπόκεινται, βάσει της νομοθεσίας, είτε σε κατεδάφιση είτε σε διαρκές ετήσιο πρόστιμο. Η αλήθεια είναι ότι δεν εσώθη το περιβάλλον στην περιοχή αυτή, όμως οι Αποφάσεις αυτές του ΣτΕ αποτελούν πλέον ισχυρό αντικίνητρο σε επιδιώξεις επιχειρηματικών κύκλων, οι οποίοι είχαν συνηθίσει στη μεθόδευση των «τετελεσμένων γεγονότων».

Ολυμπιακό Χωριό Τύπου. Το ΣτΕ, και μάλιστα με ομόφωνη απόφαση της Ολομέλειας, δέχτηκε ότι υποβαθμίζεται το περιβάλλον στο υπό ανέγερση τότε Ολυμπιακό Χωριό Τύπου στο Μαρούσι (διασταύρωση Αττικής Οδού και γραμμών ΗΣΑΠ, στον σταθμό «Νεραντζιώτισσα»), δεδομένου ότι αυξάνεται κατά πολύ ο συντελεστής δόμησης, αλλάζουν οι χρήσεις κ.ά. κατά παράβαση των ισχυόντων Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθηνών και Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Αμαρουσίου. Το ΣτΕ ακύρωσε την άδεια οικοδομής[50], και μετά από αυτό ακολούθησε μια σειρά ενεργειών των πολιτών στο ΥΠΕΧΩΔΕ, το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, την Εισαγγελία Πρωτοδικών κ.α. όπου καταγγέλλονταν ότι, παρά την απόφαση του ΣτΕ, οι εργασίες συνεχίζονταν[51], μέχρι που η τότε Κυβέρνηση εξέδωσε το νόμο 3207/2003, ο οποίος μετέτρεψε τη Βουλή σε... Πολεοδομικό Γραφείο, «νομιμοποιώντας» μιά σειρά παρόμοιων περιπτώσεων όπου είχε διαπραχθεί σωρεία παρανομιών, όπως το Μέγαρο Μουσικής, το Νέο Μουσείο Ακρόπολης και το Ολυμπιακό Χωριό Τύπου στο Μαρούσι. Για το θέμα εκκρεμεί δεύτερη προσφυγή, η οποία βάλλει και κατά της συνταγματικότητας αυτού του νόμου. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε Ερώτηση στη Βουλή για την παράνομη συνέχιση των εργασιών το ΥΠΕΧΩΔΕ απάντησε ότι «... η Διοίκηση... πρέπει να σταθμίσει τόσο τα δικαιώματα που αποκτήθηκαν από τους καλόπιστους δικαιούχους των οικοδομικών αδειών όσο και το δημόσιο συμφέρον, δεδομένου ότι τα κτήρια που ανεγείρονται έχουν προγραμματιστεί να διατεθούν για τη φιλοξενία των δημοσιογράφων κατά τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004...»[52]. Το κείμενο αυτό είναι μνημείο αντισυνταγματικών θέσεων, μια και υπεράνω του Συντάγματος και του ΣτΕ θέτει τους... «καλόπιστους πολίτες» (η εταιρεία Lamda

Development του Λάτση) και την Ολυμπιάδα του 2004, όπως είχε εισηγηθεί και νωρίτερα Σύμβουλος του ΣτΕ για το Κωπηλατοδρόμιο στον Μαραθώνα[53].

Από την άλλη μεριά, το αρνητικό της όλης διαδικασίας εμφανίζεται στο χρόνο στον οποίο εκδίδονται οι αποφάσεις του, όπου δυστυχώς πολλές φορές μέχρι να εκδοθεί η απόφαση έχει κτιστεί με διάφορες μεθοδεύσεις το επίδικο κτήριο, όμως και εδώ ισχύει η παραπάνω παρατήρηση για το κτήριο του Θων που αναφέρθηκε.

Αρνητικές ενέργειες του ΣτΕ εξακολουθούν να γίνονται ακόμη και από το περίφημο Ε' Τμήμα, όταν υπάρχει ισχυρή κυβερνητική πίεση. Θα πρέπει να ομολογηθεί ότι η συνήθης τακτική ήταν όταν ένα θέμα φαινόταν ότι δεν θα πήγαινε καλά στο Ε' ακόμη και με την αλλαγή εισηγητή, τότε το θέμα με την αιτιολογία της «μείζονος σημασίας» να εισάγεται στην Ολομέλεια όπου οι συσχετισμοί δυνάμεων φαίνεται να είναι «ευνοϊκότεροι».

Παρ' όλα αυτά φαίνεται ότι κάπου δεν είναι και εντελώς κερδισμένοι οι ιδιοκτήτες με τη δημιουργία τετελεσμένων γεγονότων, και το τελευταίο παράδειγμα εταιρείας που αναγκάζεται να προβεί ακόμη και σε κατεδάφιση κτηρίου της που βιάστηκε να το κτίσει, δημιουργώντας τα κατά τα γνωστά τετελεσμένα γεγονότα και ακυρώθηκε η άδεια του με πολύ καθυστέρηση[54], είναι μάλλον ενθαρρυντικό.

Από την άλλη μεριά, έχουμε και μια σειρά αποφάσεων στην αντίθετη κατεύθυνση, οι οποίες λαμβάνονται με διάφορες διεργασίες, όπως η αλλαγή εισηγητή ή η παραπομπή στην Ολομέλεια που αναφέρθηκαν, ή που ακόμη απορρίπτουν τις προφανώς δίκαιες προσφυγές για «τυπικούς λόγους», όχι πάντα πειστικούς. Ας δούμε εντελώς δειγματοληπτικά μερικές τέτοιες περιπτώσεις:

Ολυμπιακό Χωριό στους Θρακομακεδόνες. Πρόκειται για την απόφαση, η οποία απέρριψε για τυπικούς λόγους την προσφυγή 29 πολιτών κατά της ανέγερσης του Ολυμπιακού Χωριού στους Θρακομακεδόνες με το σκεπτικό ότι μία εκ των προσφευγόντων δεν είχε καταθέσει εμπροθέσμως τη διεύθυνση της κατοικίας της και δεν αποδείκνυε έτσι το έννομο συμφέρον της[55]. Η απόφαση ήταν πρωτοφανής, διότι η προσφεύγουσα *Μ. Αλιφέρη* ήταν βουλευτής Β. Πειραιώς, άρα κατά τεκμήριο κάτοικος του Λεκανοπεδίου, και φυσικά η απόρριψη ενός εκ των προσφευγόντων δεν ακυρώνει την προσφυγή, αυτό ούτε είχε ξαναγίνει ούτε και ξανάγινε. Αν η διαδικασία

προχωρούσε, το ΣΤΕ ήταν υποχρεωμένο να δεχτεί την προσφυγή, δεδομένου ότι σε ανύποπτο χρόνο είχε απορρίψει αλλαγή χρήσης σε «γη υψηλής παραγωγικότητας», όπως ήταν χαρακτηρισμένος ο χώρος από το Υπουργείο Γεωργίας, πάλι σε ανύποπτο χρόνο.

Κωπηλατοδρόμιο στον Σχινιά. Η απόφαση[56] στηρίχτηκε πάλι σε τυπικούς λόγους (δεν ήταν εμπρόθεσμη η προσφυγή). Για την ιστορία σημειώνεται ότι προσφεύγοντες ήταν η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία, η Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, η Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης και η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, ενώ διαμαρτυρίες και παραστάσεις είχαν γίνει από δεκάδες ξένα Πανεπιστήμια ανάμεσα στα οποία του Καίμπριτζ, της Οξφόρδης, της Χαϊδελβέργης κ.ά., την Ακαδημία Αθηνών και δεκάδες καθηγητές πανεπιστημίων, αρχαιολόγους και ιστορικούς από όλον τον κόσμο. Στην εισήγηση, περιλαμβάνεται το επιχείρημα που αναφέρθηκε και που έθετε τη ΔΟΕ υπεράνω του ελληνικού Συντάγματος[57] με τη φράση ότι η απόρριψη θα συνεπάγετο «.. σοβαρό κίνδυνο προστριβών και ανωμαλιών στις σχέσεις Ελλάδος και ΔΟΕ...»[58].

Νέο Μουσείο Ακρόπολης. Δεν θα αναφερθούμε στο θέμα το οποίο είναι πλέον ιδιαίτερα γνωστό. Υπάρχουν πολλές προσφυγές εν εξελίξει στο ΣΤΕ, στο Διοικητικό Εφετείο, στην Εισαγγελία, όπου όλες αρχικά εγκρίνονται, σε μια δεύτερη φάση όμως απορρίπτονται με σκεπτικά που τουλάχιστον δεν ικανοποιούν το δημόσιο αίσθημα δικαίου. Για το θέμα έχουν γραφεί δεκάδες άρθρα[59].

Ολυμπιακά Έργα-όλα παράνομα! Κλείνοντας είναι ίσως αρκετό για να δοθεί το κλίμα από την άλλη όψη, και να τεθούν όλα υπό ένα ενιαίο γενικό πλαίσιο, να αναφερθούμε σε ομιλίες και στο άρθρο του Μ. Δεκλερής[60], επίτιμου Αντιπροέδρου του ΣΤΕ και πρώην Προέδρου του Ε' Τμήματος, ο οποίος χαρακτηρίζει, και δικαίως, όλα τα ολυμπιακά έργα παράνομα, και είδαμε μερικά από αυτά αναλυτικότερα. Πώς όμως το ΣΤΕ έλαβε σωρηδόν και ενιαία αυτές τις αποφάσεις για τα Ολυμπιακά Έργα που όπως ήδη αναφέρθηκε κάθε άλλο παρά το κοινό αίσθημα δικαίου ικανοποιούν; Μήπως τελικά ασκήθηκε αφόρητη πολιτική πίεση, αξιοποιήθηκαν οι δυνατότητες κυβερνητικής παρέμβασης στην ιεραρχία του, και τελικά αναγκάστηκε σε υποχώρηση; Τα γεγονότα, βέβαια, δημιουργούν τέτοιες εντυπώσεις, αλλά δεν είναι «αποδεικτικά στοιχεία». Από την άλλη μεριά όμως έχουμε το δημοσίευμα της Καθημερινής που ως τώρα δεν διαφεύσθηκε[61].

4. Τελικά διαμόρφωσε την πολεοδομική πολιτική και την εικόνα της Αθήνας το ΣτΕ ;

Για να απαντήσει κανείς στο κρίσιμο αυτό ερώτημα θα πρέπει να δει τη συνολική πολεοδομική πολιτική στην Αθήνα τα τελευταία 30 χρόνια (θέτοντας ως όριο τη μεταπολίτευση), και να δει σ' αυτήν το βαθμό διαμόρφωσής της από τη δράση του ΣτΕ.

Με την ανάληψη της υφυπουργίας στο Υπουργείο Δημοσίων Έργων από τον τότε ομότιμο καθηγητή του Πολυτεχνείου *Κυπριανό Μπίρη*[\[62\]](#) ξεκίνησε μια διορθωτική πορεία των πολεοδομικών πραγμάτων, η οποία όμως είχε, ως είναι φυσικό, πολλές παλινδρομήσεις. Επί Μπίρη η κατεύθυνση του Υφυπουργείου Οικισμού ήταν προς την κοινωνική και όχι την επιχειρηματική κατεύθυνση, ιδρύθηκε η ΔΕΠΟΣ[\[63\]](#) με σκοπό την παραγωγή οργανωμένης δόμησης κοινωνικής κατοικίας, θεσπίστηκε ο νόμος 360/1976 «περί χωροταξίας και περιβάλλοντος»[\[64\]](#), διατυπώθηκε το γνωστό «Άρθρο 24» του Συντάγματος του 1975 για το περιβάλλον, «πνευματικός πατήρ» του οποίου θεωρείται ο Μπίρης. Μαζί με άλλους συναδέλφους του (Παπαληγούρας κ.ά.), κατηγορήθηκε για «σοσιαλμανία» και τελικά αποπέμφθηκε από την Κυβέρνηση, όταν δεν δέχτηκε να εγκρίνει επί πλέον ορόφους στο ξενοδοχείο (τότε «Meridien», συμφερόντων Βαρδινογιάννη) στην Πλατεία Συντάγματος (γωνία Σταδίου και Β. Γεωργίου).

Μετά αυτήν την οπισθοδρόμηση, αναλαμβάνει το Υφυπουργείο ο *Στέφανος Μάνος*[\[65\]](#), ο οποίος εισηγείται τον ν. 947/1979[\[66\]](#), με τον οποίο εισάγεται η «διαχείριση» της αστικής γης από το Δημόσιο, νομοθετείται (αν και σε κείμενο ανίσχυρο νομικά) το πρώτο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθηνών[\[67\]](#) και κυρίως ελαττώνονται οι συντελεστές δόμησης στην Αθήνα με σειρά π.δ., πράγμα που στοίχισε την απομάκρυνση και του Μάνου από την Κυβέρνηση.

Στη συνέχεια, αναλαμβάνει Υπουργός στο νεοσυσταθέν Υπουργείο Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος (αρμοδιότητες του πρώην Υφυπουργείου Οικισμού) ο *Αντώνης Τρίτσης*, ο οποίος εφαρμόζει νεωτερικές ιδέες που είχαν ήδη νομοθετηθεί

από τον προκάτοχο του Στ. Μάνο, αλλά σε κοινωνικότερη κατεύθυνση, προωθώντας, σε αντικατάσταση του ν. 947/1979, τον οικιστικό νόμο 1337/1983 ο οποίος περιλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος των διατάξεων του 947/1979, συγκροτεί την περίφημη «Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης», η οποία είχε μεν περιορισμένη επιτυχία αλλά άνοιξε δρόμο σε θεσμοθέτηση Ρυθμιστικών Σχεδίων, και νομοθετεί το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθηνών[68], οργανώνοντας την παλιά Διεύθυνση Ε5 του Υπουργείου σε «Οργανισμό Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθηνών». Όμως η θητεία του διακόπηκε επίσης σύντομα μετά τη δεξιά στροφή του ΠΑΣΟΚ το 1985. ΥΧΟΠ-Εργολάβοι, σημειώσατε 2.

Μετά την παρενθετική θητεία του Ε. Κουλουμπή και άλλων, το Υπουργείο αναλαμβάνει ο Κ. Λαλιώτης ο οποίος ευθυγραμμίζεται ταχύτατα με το επιχειρηματικό κατεστημένο των δημοσίων έργων και της πολεοδόμησης και σε αгаστή συνεργασία με τον τότε Πρόεδρο του Τεχνικού Επιμελητηρίου Κ. Λιάσκα (τα τρία λάμδα που λέγαμε, Λαμπράκης, Λαλιώτης, Λιάσκας...) ανοίγουν μια εποχή, η οποία μετέτρεψε το Υπουργείο σε εξάρτημα των κατασκευαστικών κύκλων και άλλων συμφερόντων. Στη δεκάχρονη περίπου συνεχή θητεία του εκδόθηκε σειρά νόμων αφενός, ακυρώνοντας τα όσα θετικά είχαν γίνει επί Μπίρη, Μάνου και Τρίτση, και αφετέρου οικοδομώντας τη νέα επιχειρηματική αντίληψη σε όφελος των κατασκευαστικών εταιρειών και των εργολάβων. Ακριβώς σε αυτήν την εποχή της οπισθοδρόμησης αντιδρά έντονα το ΣτΕ, το οποίο αντιστέκεται ισχυρά τόσο κατά την επεξεργασία κανονιστικών διαταγμάτων όσο και κρίνοντας ακυρωτικές υποθέσεις. Είναι χαρακτηριστικό ότι αυτά ακριβώς τα χρόνια ο μεγαλύτερος αριθμός ακυρωτικών αποφάσεων του ΣτΕ αφορούσε το ΥΠΕΧΩΔΕ[69] όπως ήδη αναφέρθηκε.

Αυτή η δραστηριότητα του ΣτΕ και ειδικά του Ε΄ Τμήματος τελικά διαμόρφωσε πολεοδομική πολιτική στην Αθήνα; Ας ξεπεράσουμε το γεγονός ότι η ίδια η εξουσία παρανομεί ή και επιβραβεύει την παρανομία για «ίδιον πολιτικόν όφελος» μέσω της τρέχουσας νομοθετικής πρακτικής της[70] και ας δούμε ποιες είναι οι δυνατότητες ενός Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου. Σε ένα μεγάλο μέρος των υποθέσεων το ΣτΕ έλαβε αρνητικές θέσεις, σε ένα άλλο έλαβε σωστές θέσεις αλλά μετά από τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα (με καθυστερήσεις, αναβολές κ.ά.) που τελικά και η σωστή απόφαση είχε πια μόνο ιστορική σημασία, μια και το επίμαχο κτήριο είχε πλέον αποπερατωθεί (Βωβός κλπ.), και τελικά σε ένα μικρό μέρος η παρέμβαση του ΣτΕ είχε ως πραγματικό γεγονός την αποτροπή της εφαρμογής μιας παράνομης μελέτης ή

οικοδόμησης ή της έγκαιρης ακύρωσης ενός αντισυνταγματικού κανονιστικού Διατάγματος.

Δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να ισχυριστεί κανείς ότι το ΣΤΕ είναι ένας θεσμός χωρίς ουσιαστική επίδραση, αλλά μόνο για «ηθική δικαίωση» των αδικούμενων. Επίσης, δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να ισχυριστεί κανείς ότι το ΣΤΕ λειτουργεί ως κανάλι εκτόνωσης φιλόδικων και ανησυχούντων γενικώς πολιτών, ως ένα είδος Speaker's Corner του Hyde Park της ελληνικής κοινωνικής πραγματικότητας.

Το ΣΤΕ επιδρά, και μάλιστα σε δύο περιοχές. Η μία είναι η δημιουργία συνειδήσεων περιβαλλοντικής ευαισθησίας, η άλλη είναι σε κάποια έμμεση έστω επιρροή του μέσα από την ίδια τη δραστηριότητα και νομολογία που διαμόρφωσε ως τώρα. Ο κάθε πολίτης και ακόμη περισσότερο μια εταιρεία ή άλλοι επενδυτές, έχοντας υπ' όψιν την πιθανότητα μιας ακύρωσης για συγκεκριμένη υπόθεση, προσπαθούν να περάσουν το θέμα, βάζοντας προφανώς με δυσφορία, εκόντες-άκοντες, νερό στο κρασί τους. Θα αναγκαστούν να γίνουν «νόμιμοι»; Φοβάμαι ότι «ηθικοπλαστικά» έργα, όπως για παράδειγμα ο «Νονός»^[71], υπάρχουν μόνο στον κινηματογράφο. Τα «καλό» υπερισχύει του «κακού» μόνο όταν το καλό είναι ισχυρότερο. Και ακριβώς γι' αυτό η ύπαρξη και η δράση του Συμβουλίου της Επικρατείας είναι καθοριστική. Αυτό που μένει τελικά, δεν είναι η έγκριση των Ολυμπιακών Έργων, η καταστροφή των αρχαιοτήτων του Μακρυγιάννη από το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης και τα άλλα αρνητικά στην Ιστορία του, αλλά οι θετικές του αποφάσεις - «ο φόβος φυλάει τα έρμα» άλλωστε. Στο κάτω-κάτω, όλα είναι αποτέλεσμα συσχετισμού δυνάμεων, ας βοηθήσουμε να αποδυναμωθεί το «κακό» και να ισχυροποιηθεί το «καλό» (μέσα και έξω από το ΣΤΕ), ώστε να μπορεί και το ΣΤΕ να αντιστέκεται στην πολιτική εξουσία και τη διαπλοκή και να λαμβάνει σωστές και έγκαιρες αποφάσεις.

Ακόμη, δεν θα πρέπει να επιρρίπτει κανείς όλες τις ευθύνες για την πολεοδομική κατάσταση στην ορθότητα ή αποτελεσματικότητα των αποφάσεων του ΣΤΕ, και είναι γνωστό ότι ελάχιστες από τις παρανομίες που καθημερινά διαπράττονται είτε σε μικροϋποθέσεις είτε (και κυρίως) σε μεγάλα θέματα, φθάνουν ως το ΣΤΕ. Οι απλοί πολίτες ή ακόμη και οι τοπικοί σύλλογοι δύσκολα ξεκινούν και διεκπεραιώνουν μια υπόθεση ως το ΣΤΕ. Ούτε το χρόνο αλλά ούτε και το κόστος μπορούν να διαθέσουν, σε

αντίθεση με τα μεγάλα συμφέροντα που έχουν μόνιμες, έμπειρες και πολυπληθείς νομικές υπηρεσίες για τις οποίες η αντιμετώπιση τέτοιων υποθέσεων είναι υπόθεση ρουτίνας. Να σημειώσουμε ακόμη με πικρία ότι, ενώ από όλα τα άλλα επαγγέλματα και ειδικότητες που απαιτούνται σε μια τέτοια διαδικασία υπάρχουν πολίτες εθελοντές χωρίς αμοιβή και με συμμετοχή στα έξοδα, που ασχολούνται από τη σύνταξη μιας επιστημονικής Έκθεσης έως και την πρωτοκόλληση μιας αίτησης, ο συμπαθής κατά τα άλλα κλάδος των δικηγόρων ως τώρα επέδειξε (πλην ελαχίστων φωτεινών εξαιρέσεων, και εδώ πρέπει να αναφέρουμε ανάμεσα σ' αυτούς τους ελάχιστους τον αείμνηστο Λέοντα Αυδή) μόνο επαγγελματικό ενδιαφέρον[72].

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι η εξουσία, πέρα από τις συνταγματικές αποδυναμώσεις που θέσπισε κατά του ΣτΕ, χρησιμοποιεί, ιδίως τον τελευταίο καιρό, την ατραπό της (αντισυνταγματικής) κάλυψης των πράξεών της μέσω της νομοθετικής εξουσίας. Με απλά λόγια, μετατρέπει τη Βουλή από νομοθετική σε εκτελεστική εξουσία και σε «γραφείο πολεοδομίας», ενσωματώνοντας σε νόμους... οικοδομικές άδειες μεγάλων και εμφανώς παρανόμων πράξεων[73], πολλές από τις οποίες είχαν ήδη ακυρωθεί από το ΣτΕ[74]. Προφανώς, ο αντισυνταγματικός νόμος μπορεί να καταπέσει, αλλά η Εξουσία έχει ήδη κερδίσει καιρό, τόσο όσο να προλάβει ο οικοδομών να αποπερατώσει το παράνομο έργο του, όπου μετά θα είναι προβληματική η όποια αποκατάσταση της νομιμότητας - και αυτή η διαδικασία εφευρέθηκε και πρωτοεφαρμόστηκε από τον κ. Ευάγγελο Βενιζέλο, Υπουργό της τότε Κυβέρνησης και, κυρίως, Καθηγητή του Συνταγματικού Δικαίου (ο οποίος έχει υποστεί ανάμεσα στα άλλα και ιδιαίτερα καυστική επιστημονική κριτική από διακεκριμένους συναδέλφους του νομικούς)[75].

Τέλος, ας τεθεί και το ερώτημα: είναι δυνατόν να συνυπάρχουν μέσα σε ένα συγκεκριμένο καθεστώς αποφάσεις, πράξεις και ενέργειες που αντιτίθενται στο ίδιο το καθεστώς; Η οικονομία της αγοράς και η κερδοσκοπία που συνεπάγεται αυτή, η εμπορευματοποίηση των πάντων (και βέβαια και του περιβάλλοντος) που είναι συστατικά στοιχεία του κεφαλαιοκρατικού συστήματος, μπορούν να επιτρέψουν τη δημιουργία «υγειών και ηθικών νησίδων»; «Ουτοπίες», «Πολιτείες του Ήλιου», «Πολιτείες του Θεού» κ.ά. έχουν εμφανιστεί στην ιστορία από τους αρχαίους ήδη χρόνους αλλά ήταν θνησιγενείς από την πρώτη στιγμή της δημιουργίας τους. Ως πού μπορεί να φθάσει ένα έντιμο ΣτΕ; Ποια είναι τα όρια που θα του επιτραπεί να παρεμβαίνει «επ' αγαθώ»[76]; Από την άλλη μεριά βέβαια δεν μπορεί κανείς να

αγωνίζεται μόνο για την ανατροπή του συστήματος, ο αγώνας δίνεται και για το «καθημερινό» και ακόμη για να μην παραληφθεί «καμένη γη» από τη νέα κοινωνία, όταν αυτή θα ιδρυθεί.

[1] Χ.Π. Γιώτης στο λήμμα «Ελλάς», κεφ. Δικαιοσύνη, Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια (1930), τ. Ι, σ. 312 κ.επ.

[2] Χ.Π. Γιώτης, *όπ.π.*

[3] Γ. Παπαχατζής, λήμμα «Συμβούλιον Επικρατείας», Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Συμπλήρωμα (1960), τ. Δ., σ. 608 κ.επ.

[4] Γ. Παπαχατζής, *όπ.π.*

[5] Άρθρο 13 του νόμου 702/1977, και άρθρο 1 παρ. 4 του νόμου 1470/1984 με αρμοδιότητες την επεξεργασία Διαταγμάτων, την άσκηση πειθαρχικής εξουσίας και την έγκριση δαπανών για γραφική ύλη.

[6] Αρμοδιότητες του Ε΄ Τμήματος. Νόμος 1968/1991, ΦΕΚ 150 Α/11.10.1991, άρθρο 1 παρ. 8.

[7] Απολογισμός του 2001 από τον Πρόεδρο του ΣτΕ Χρ. Γεραρή, Ελευθεροτυπία 27.3.2002.

[8] Αποφάσεις της Ολομέλειας 1071/1884, 3745/1995.

[9] Βλ. λεπτομέρειες μέχρι και το 2300/95 στα Πρακτικά της Ημερίδας που διοργάνωσαν από κοινού το Πανεπιστήμιο Αθηνών (Τομέας Διοικητικής Επιστήμης) και το Ε. Μ. Πολυτεχνείο (Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας) την 12.4.1995. Στην Ημερίδα, εκτός των πανεπιστημιακών, συμμετείχαν και σημαίνοντα στελέχη του ΣτΕ.

[10] Νόμος 3044/2002, ΦΕΚ 197 Α/27.8.2002.

[11] Πρ. Παυλόπουλος «Έχει αγγίξει το όριο της επέμβασης», Ε. Βενιζέλος, Επιστολές στην Καθημερινή 24.9.2000 και 1.10.2000, Δ. Παπαϊωάννου, «Καλύπτει τα κενά της νομοθεσίας», Μ. Δεκλερής «Κριτήριό μας είναι η βιώσιμη ανάπτυξη», Καθημερινή, 12.4.1998, Ε. Σπηλιωτόπουλος, «Να μην χαθούν εβδομήντα χρόνια παράδοσης του ΣτΕ», Π. Λαζαράτος, «Όχι σε συμβιβασμό στο επίπεδο ελάχιστου κοινού παρανομαστή», Καθημερινή 1.10.2000, Μ. Δεκλερής, «Όχι στα οικονομικά

συμφέροντα», Καθημερινή 8.10.2000, *Λ. Αυδής*, «Αχαλίνωτα τα μεγάλα συμφέροντα – οι βολές κατά του ΣτΕ ...εκτοξεύονται επειδή στέκεται εμπόδιο στην υλοποίηση αντιδημοκρατικών και αντιπεριβαλλοντικών αποφάσεων», Ριζοσπάστης 29.4.1998.

[12] *Ν. Νταϊλιάννα-Φ. Φωτοπούλου*, «Άγγιξε το μάξιμουμ η συναίνεση ΠΑΣΟΚ-ΝΔ», Ελευθεροτυπία 7.4.2001, της *ιδίας*, «Ομοφωνία κορυφής...», Ελευθεροτυπία 16.11.2001.

[13] Για τον ρόλο του Ελευθερίου Βενιζέλου το 1910 και το 1930 βλ. *Γ. Σαρηγιάννη*, «Πολοδομικός εκσυγχρονισμός σε ελληνικά πλαίσια, από τα σχέδια πόλης στην εμπορευματοποίηση της μεγαλοαστικής κατοικίας», Πρακτικά Συνεδρίου «Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η ελληνική πόλη», Αθήνα 2005.

[14] Άρθρο 95 παρ. 5.

[15] Βλ. απόφαση ΣτΕ 8/2001, δημοσιευμένη στο ΦΕΚ 1292 Δ/8.10.2001 (τοποθέτηση Αντιπροέδρων κ.λπ. στο ΣτΕ). Ακόμη, «Θύελλες ξεσπούν στο ΣτΕ», Ριζοσπάστης 3.10.1998.

[16] *Γ.-Α. Μαγκάκης*, «Μια συνταγματική αποδυνάμωση της δικαστικής προστασίας», Ελευθεροτυπία 6.11.2000.

[17] *Μ. Καραμανώφ*, «Αλλοιώνεται η αρχή της διακρίσεως των λειτουργιών», Καθημερινή 8.10.2000, *Γ.-Α. Μαγκάκης* «Μια συνταγματική αποδυνάμωση...». όπ.π.. Βλ. και παλαιότερο άρθρο του Συμβούλου της Επικρατείας *Ν. Σκλία* «Δικαιοσύνη: η θέση και η λειτουργία της στο αστικό κράτος», Επιστημονική Σκέψη 37/1986.

[18] Βασική Αρχή της Γαλλικής Επανάστασης, που πέρασε και στα ελληνικά Συντάγματα από το «Προσωρινόν Πολίτευμα της Ελλάδος», τίτλος Ε Τμήμα Θ, περί Δικαστικού, Κόρινθος 1822 και Ύδρα 1824 έως τα τελευταία μεταπολεμικά Συντάγματα (π.χ. Σύνταγμα του 1975, άρθρο 87 παρ. 1 και 3, ως την τελευταία αναθεώρησή του (2001)).

[19] Άρθρο 90 του Συντάγματος του 1975.

[20] Άρθρο 90 παρ. 3 και 5 του Συντάγματος του 2001.

[21] Βλ. το π.δ. 18/1989, ΦΕΚ 8 Α/9.1.1989 και τους νόμους 1968/91, ΦΕΚ 150 Α/11.10.1991, 2721/1999, ΦΕΚ 112 Α/3.6.1999 κ.ά. τροποποιήσεις και συμπληρώσεις, ιδίως μετά την Αναθεώρηση του Συντάγματος του 2001.

[22] *Γ. Κανετάκης, Ε. Μπενέκη, Γ. Σαρηγιάννης*, «Άγιος Ιωάννης Ρέντης, η ιστορική και

πολεοδομική του εξέλιξη», Δήμος Αγίου Ιωάννη Ρέντη, 2002, σ. 113 επ.

[23] ΒΔ (8) 15.7.1956, ΦΕΚ 161 Α/19.7.1956.

[24] Γ. Σαρηγιάννης, «Η πολεοδομία του '60, Παιδεία και Πρακτική», Πρακτικά Συνεδρίου «Η Πολεοδομία στην Ελλάδα από το 1949 έως το 1974», Βόλος 2000, σ. 61-82.

[25] Γ. Σαρηγιάννης, «Η πολεοδομία του '60... όπ.π., του ίδιου, «Τα έργα των περί την Ακρόπολιν χώρων. Ο Πικιώνης και το ελληνικό Δημόσιο», στον Τιμητικό Τόμο «Δημήτρης Πικιώνης, αφιέρωμα στα εκατό χρόνια από την γέννησή του», Αθήνα 1989, σ. 233 κ.επ.

[26] ΦΕΚ 166 Α/30.6.1955.

[27] Γ. Τζιοβάρας, Τα Υπουργεία μας, Αθήνα 1996.

[28] Μ. Λεφατζή «Η πολεοδομία στην Ελλάδα μέσα από τον αθηναϊκό Τύπο, 1944-1974». Πρακτικά Συνεδρίου «Η πολεοδομία στην Ελλάδα...», όπ.π., σ. 111 επ., Γ. Σαρηγιάννης, «Η πολεοδομία του '60...» όπ.π.

[29] Απόφαση Υφυπουργού Οικισμού 31326/11.7.1956 που εκδόθηκε βάσει της γνωμοδότησης 464/56 του Συμβουλίου Οικισμού.

[30] Ν. 3275/55, άρθρο 1 παρ. 1.

[31] ΒΔ από 30.8-7.9.1955, ΦΕΚ 244. Ακυρώθηκε με την Απόφαση 821/1956 του ΣτΕ, με το αιτιολογικό ότι δεν είχαν δημοσιευθεί στο ΦΕΚ τα σχετικά σχεδιαγράμματα.

[32] Σπ. Μαρκεζίνης, «Αναμνήσεις 1972-1974», Αθήναι 1979, σ. 166 κ.επ.

[33] Για παράδειγμα, Απόφαση 5948/1995 του 1ου Τμήματος του Εφετείου Αθηνών. Βλ. το ιστορικό και ανάλυση σε Γ. Σαρηγιάννη, «Η ιστορία του Μετοχίου της Καλογρέζας και το ιδιοκτησιακό καθεστώς της περιοχής», Αμαρυσία, 24.2.2003.

[34] Β. Φωτόπουλου, «Οι πράσινοι δικαστές», Ελευθεροτυπία 5.4.1998.

[35] Γ. Σαρηγιάννης, «Μύθοι και Πραγματικότητα για την ελληνική Δικαιοσύνη», Ελευθεροτυπία 3.1.2001, του ίδιου, «Η λυδία λίθος για το ΣτΕ. το Νέο Μουσείο Ακρόπολης», Αντί, τ. 827/8.10.2004.

[36] «Το δαιδαλώδες πλαίσιο και η βιομηχανία προσφυγών μπλοκάρουν τα αιολικά

πάρκα», Καθημερινή 5.10.2004 (η υπογράμμιση δική μου)

[37] «Άπαξ δάσος, πάντα δάσος», Ριζοσπάστης 21.7.1998, και φυσικά σε πλήθος σχετικών Αποφάσεων του Ε΄ Τμήματος. Βλ. ακόμη *Μ. Δεκλερή*, εισήγηση στην Ημερίδα για τα δάση που έγινε στην Βυτίνα (26.6.2004) και δημοσιεύθηκε στο «Οικο-ενημέρωση», τ. 77/Δεκ. 2004 και 78/Ιαν. 2005, καθώς και σχετικές ομιλίες του, όπως «Η επιβουλή κατά των Δημοσίων Δασών», Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, 25.2.2003 κ.ά.

[38] Κεντρικό Συμβούλιο Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος, ανώτατο γνωμοδοτικό όργανο του ΥΠΕΧΩΔΕ.

[39] ΣτΕ (Ε΄ Τμήμα) Πρακτικά Επεξεργασίας, 212/17.6.1999.

[40] Απόφαση 10/1988 της Ολομέλειας του ΣτΕ.

[41] Όπως, για παράδειγμα, η ακύρωση της άδειας οικοδόμησης του Ολυμπιακού Χωριού Τύπου στο Μαρούσι, Απόφαση 1528/2003 της Ολομέλειας.

[42] Ν. 1515/1985.

[43] Απόφαση 1027/1999 του Ε΄ Τμήματος, που απέρριψε την επέκταση σχεδίου πόλεως στο Μαρούσι.

[44] Παράδειγμα η απόρριψη του σχεδίου π.δ. του ΥΠΕΧΩΔΕ για το Πήλιο. Συνεδρίαση και Γνωμοδότηση του ΣτΕ, 43/2004 Ε΄ Τμήμα κ.ά.

[45] Νόμος 2831/2000.

[46] Νόμος 3028/2002, άρθρο 10 παρ. 7.

[47] *Γ. Σαρηγιάννης*, Έκθεση στη Σχολή Αρχιτεκτόνων «το πρόβλημα της προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς», Καλοκαίρι 2004, Συνέντευξη Τύπου της Σχολής Αρχιτεκτόνων 5.10.2004 και το πλήθος των δημοσιευμάτων του Τύπου που επακολούθησε με κορυφαίο το αφιέρωμα της Καθημερινής ΟΙΚΟ τ. 25, Φεβρ. 2005.

[48] Για παράδειγμα Απόφαση 188/2004 του Ε΄ Τμήματος, Απόφαση 2987/1998 Ε΄ Τμήματος κ.ά.

[49] Αποφάσεις 3117 και 3118/ 2004 του ΣτΕ.

[50] Απόφαση Ολομέλειας 1528/2003.

[51] Βλ. για τις ενέργειες αυτές και τη μετέπειτα εξέλιξη του θέματος *Γ. Σαρηγιάννη*, «Χωριό Τύπου στο Μαρούσι», Αμαρυσία 5.5.2003, του ίδιου στον Ριζοσπάστη 6.12.2003 με τις νεότερες εξελίξεις.

[52] Απάντηση της Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ σε Ερώτηση των βουλευτών Α. Σκυλλάκου, Λ. Κανέλλη και Α. Γκατζή (αρ. 16793B/24.10.2003).

[53] Εισήγηση *Ν. Σκλία*, αναφορά στον *Γ. Σαρηγιάννη* «Η λυδία λίθος για το ΣτΕ. το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης», Αντί 827/24.9.2004.

[54] *Χ. Τζαναβάρα*: «Πολυσήμαντη Κατεδάφιση», Ελευθεροτυπία 26.2.2005.

[55] Απόφαση 2274/2000.

[56] Απόφαση Ολομέλειας 606/2002.

[57] *Γ. Σαρηγιάννης*, «Η λυδία λίθος...», όπ.π.

[58] Εισήγηση *Ν. Σκλία*, 17.10.01, κατάθεση στην Ολομέλεια 25.10.02, σ. 10-11.

[59] Υπάρχει πλούσια βιβλιογραφία στον Τύπο, τα επιστημονικά περιοδικά κ.ά. Βλ. συνοπτικό ιστορικό, ανάλυση και βιβλιογραφικές αναφορές στον *Γ. Σαρηγιάννη* «NMA, Μουσείο εξαγοράς συνειδήσεων;», Αντί 815/16.4.2004.

[60] *Μ. Δεκλερής*, «Η Αθήνα και τα Ολυμπιακά Έργα», Αρχιτέκτονες, τ. 39/Μάιος-Ιούνιος 2003, βλ. επίσης ομιλία του ίδιου σε εκδήλωση για τον ένα χρόνο λειτουργίας του Επιμελητηρίου Ανάπτυξης και Βιωσιμότητας, στο ρεπορτάζ «Όλα τα ολυμπιακά έργα είναι παράνομα» Ριζοσπάστης 25.1.2003.

[61] *Κ. Σταμπολής*, «Το δαιδαλώδες πλαίσιο και η βιομηχανία προσφυγών μπλοκάρουν τα αιολικά πάρκα», Καθημερινή 5.10.2004 που αναφέρθηκε ήδη. Βλ. ακόμη *Β. Φωτόπουλου*, «ΣτΕ: πράσινο στους κόμβους στην Κηφισίας», Ελευθεροτυπία 18.1.2001, «ΣτΕ: πάνω απ' όλα τα Ολυμπιακά Έργα», Ριζοσπάστης 7.12.2002, κ.ά. που επισημαίνεται από πολύ νωρίς αυτή η κατά συρροήν απόρριψη προσφυγών κατά των ολυμπιακών έργων.

[62] Ο *Κ. Μπίρης* χρημάτισε (ως εξωκοινοβουλευτικό μέλος της κυβέρνησης) Υφυπουργός Δημοσίων Έργων με ευθύνη τη Διεύθυνση Οικισμού από τις 24.11.1974 έως τις 10.9.1976 (Υπουργός ο Χριστόφορος Στράτος). *Γ. Τζιοβάρας*, «Τα Υπουργεία μας», όπ.π.

[63] Νόμος 446/1976, «Περί συστάσεως Δημοσίας Επιχειρήσεως Πολεοδομήσεως,

Οικισμού και Στεγάσεως», ΦΕΚ 264 Α/22.6.1976.

[64] Νόμος 360/76 «περί Χωροταξίας και Περιβάλλοντος», ΦΕΚ 151 Α/22.6.1976.

[65] 28.11.1977-14.3.1980, Γ. Τζιοβάρας, όπ.π.

[66] Νόμος 947/1979 για τις οικιστικές περιοχές, ΦΕΚ 169 Α/22.6.1976.

[67] ΦΕΚ 341 Β/2.4.1980.

[68] Νόμος 1515/1985, ο Νόμος δημοσιεύθηκε μετά την αποπομπή του Τρίτση από την Κυβέρνηση.

[69] Ελευθεροτυπία 27.3.2002 που αναφέρθηκε.

[70] Βλ. την ιδιαίτερα εμπειριστατωμένη μελέτη του Συμβούλου της Επικρατείας Σωτ. Ρίζου, «Η αυτοαναίρεση του ελληνικού πολεοδομικού Δικαίου», στον Τιμητικό Τόμο για τα 75 χρόνια του ΣτΕ, Αθήνα 2004, σ. 1191-1203.

[71] «The Godfather» των Mario Puzo και Francis Ford Coppola.

[72] Γ. Σαρηγιάννης, συνέντευξη στην εφημερίδα «Η Άποψη» με τίτλο «Ελπίδα μας οι αγώνες που πραγματικά ενοχλούν», φ. 36/Μάρτης-Απρίλης 2001, σ. 18.

[73] Όπως για το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης, το Μέγαρο Μουσικής, το Ολυμπιακό Χωριό Τύπου, που ήδη αναφέρθηκαν, μέσω του νόμου 3207/2003, ΦΕΚ 302 Α/23.12.2004.

[74] Σωτ. Ρίζος, «Έκπτωση του Νόμου και του Κράτους Δικαίου», Καθημερινή 21.3.2004.

[75] Βλ. ανάμεσα στα άλλα και το άρθρο του Αριστόβουλου Μάνεση στο «Νομικό Βήμα» που αναδημοσιεύει ο Α. Καρκαγιάννης σχολιάζοντας με τίτλο «Ο μεγάλος Δάσκαλος και ο μικρός μαθητής» στην Καθημερινή 10.12.2000.

[76] Ας ξαναδούμε το άρθρο του Ν. Σκλία που αναφέρθηκε, και ακόμη του Α. Ρεμπή, «Δικαιοσύνη: μπορεί να λειτουργήσει έξω από το σύστημα;», Ριζοσπάστης 5.11.2000, του Γ. Σαρηγιάννη: «Μύθοι και πραγματικότητα για την ελληνική Δικαιοσύνη», Ελευθεροτυπία 3.1.2001, και του ίδιου, «Ποινική και πολιτική διαφθορά στη Δικαιοσύνη», Ριζοσπάστης 26.2.2005.